

NIRE POESIGINTZAZ

Joxe Agustin Arrieta

Berrirakurri berriak ditut neure hiru poema-liburuok: "Arrotzarena-Neurtitz neurgabeak", "Bertso-paper printzatuak" eta "Mintzoen mintzak". Izua ematen du norberaren lana irakurtzeak, edo neuri behintzat ematen dit, batez ere urte-mordoxka pasa denean haiek egin geroztik. Zaila da autokritika, oso. Scila eta Caribdis datozkit gogora, itsasarte estu zurrunbilotsu baten bazter banatan omen zeuden kostalde harkaiztsu haiek, Ulisek eta antzinateko itsasturuek bateko zein besteko sirenen kantuei entzungor eginez bien erditik igaro behar izaten zutenekoak, untiak hondoa joko ez bazien. Halakoxea da autokritika ere, nik uste. Norberaren lanaz harropuztea bezain galgarri izaten bait da berorretaz etsitzea. Urrun ikusten dut neure burua, hainbat gauzatan, 81-82, 85 eta 88 urteetan idatzi nituen hitz hauetatik, egia da. Baina zorabio-sentsazio hori bezain egiazkoa da nolabaiteko satisfakzio-jarrera bat ere. Zeure burua ukatuz erdietsitako halako birbaieztapena edo; zeure artean esango bazenu bezala: gaur ez nitek horrela egingo, baina eginak egin, hortxe isladaturik zegok ni nintzena eta, beraz, oraindik ere banaizena". "Dakidalako irauten duela orainak ere geroan", hain zuzen eta hain oker ere.

Balorazio orokor bat

Inpresionismoaren haritik bada ere, ausartu egin beharko horrelako zerbait egitera. Gaur, 1991ko uztailean, hiru liburuak elkarren segidan irakurri ondoren, hauxe da bakoitzari buruz atera dudana irudipena:

Arrotzarena - Neurtitz neurgabeak

Berez bi liburu dira, edo bi liburuki. Lehendabizikoa (*Arrotzarena*) ahula da, bai egituraz bai teknika poetikoz, asmoz anbiziotsua baina egitez kamutsa. Sinbolismoaren eta introspektzio psikoanalitikoaren ildotik egindako saio bat da, lotura edo hezurdura argumental bat ere izan nahi lukeena. Uste dut *Neurtitz neurgabeak* bigarren liburukiaren hasierako "Argi mehe hau" delako poemak garbi asko adierazten duela *Arrotzarena*-n ekindako bide sinbolista horrekiko nire desmarkea, desatxekimendua. Izan ere, *Neurtitz neurgabeak* oso da diferentea. Ez du egitura trinkorik, ezta horretarako asmorik ere. Iruditeria eta hizkera poetikoaren aldetik aurrera pauso batzuk nabari daitezkeen arren, poema solteak direla garbi dago. Ez dut esan nahi "soltetasun" hori berez txarra denik –"berez" gauza gutxi dago on edo txar, poesian edo beste edozein alorretan–. Baina hamar urteotako perspektibatik begiratuta, pena piska bat ere sentitzen dut orduan pazientzia apur bat gehixeago eduki ez izanaz: azkarregi, zakarregi itxi nuen, beharbada, *Arrotzarenan* urratzen hasitako bidea. Asignatura pendiente, beraz. *Neurtitz neurgabeetan* (erreparatu "neurgabe"tasun horrek nolabait lehen

esandako desmarke hori adierazten duela), gero *Bertso-paper printzatu*etan bere mamitzerik konplituena lortuko duen poesia-molde bati ekin nion: hantzen hemenkako iharduna deituko nukeenari, estilo diferenteak nahasteari, beste hainbat poetaren irudi edo esaldi konkretu batzuetan oinarrituz haien gaineko bariazioak eta neure baitarako egokitzapenak egiteari. Ez dut uste bidezkoa litzatekeenik zera ondorioztatzea, epigonismoan edo jausi nintzela; zeren, lan-metodo horrekin, aurkikunde propioak ere egin ditudala uste bait dut. Baina kontutan hartzekoa da, eta beti ere horretaz nahikoa kontzientea izan naizelakoan nago, arriskutsua dela "miss-reading" delako prozedura hori, besteren hitzen oihanean nork bere hitza galtzea gerta bait liteke.

Bertso-paper printzatuak

Nire poesi lanetan goraipatuxeena izan den hau "pot-pourri" bat da, inbentario kaotikoa, izenbururik ere jarri nahi izan ez nien hainbat poemaren segida, nolabait etengabeko jario poetiko bezala kontzibitua. "Nahasmendu" eta are "eklektizismo" hau kritikatu izan da, noski (ikus Jon Kortazar). Juan Mari Lekuonak "sintesi unean landuriko poemak" deritze. Ez dakit. Beharbada, sintesi-lan batena baino areago, bilaketa-lan apasionatu baten emaitza da liburu hau. Erregistro guztiak landu nahi izan nituen, lirismotik satiraraino, poesia herrikoitik kultoeneraino, tematika intimistenetik politikoeneraino, iradokizun samurretik probokazio gogorreneraino, zortziko handietatik sonetoetan barna poesia espazialeraino... Dena, hitz batez. Liburu hau irakurrita, neuri bezalatsu

zuei ere seguru aski galdera hau planteiatuko zaizue: eta non da hemen Joxe Austin Arrietaren ahots propioa? Nahiago nuke neronek baneki, lagunok. Auskalo. Beharbada ez dut ahots propiorik. Edo beharbada nire ahots propioa hamaika ahots-kiren "summa" da. Ez dakit. Nolanahi ere, frenopatikora itzultzen naizenean, aztertuko dut puntu hau, agintzen dizuet.

Dena den, liburu honetan landu nituen oraindik ere niri neuri zirrarak sakonena eragiten didaten zenbait poema. Uste dut, lirismoaren erregistrotik behinik-behin, hementxe lortu nuela neure gailurra.

Mintzoen mintzak

Nire hirugarren eta azken poemario frakaso itzela izan da kritikaren onarpenaren aldetik (eta, zer esanik ez, salmentarenetik). Hala ere, poesiaren alorrean, hauxe da, nire iritziz, idatzi dudan lanik egituratuena, trinkoena, oinarrituena. Aurreko bi liburuak, honen aldean, haztamukaldi inkonexo batzuk izan zirela esango nuke. Baliteke liburu honetan gailurrik ez egotea, baina *Mintzoen mintzak* delakoaren batezbesteko altuerak markatzen du nire obra poetikoaren listoirik gorena, nire ustez. Zer gertatu da? Zeintzuk dira frakaso honen arrazoiak? Hipotesi batzuk badauzkat, baina oraingoz nahiago dut berauek isilik gorde. Agian aurreraxeago, nire teoria poetikoaren inguruan zenbait apunte edo gogoeta egin ondoren, itzuliko naiz liburu honen kasura, edo behinik-behin bidenabar zerbait adieraziko.

Teoria poetiko baten ezpalak

Ez dut, hasieran bertan esan dizuedanez, teorian sakontzeko astirik: gogoia beharbada berpiztu egin zait piska bat, aurreko lerroak idatzi-ahala, baina astiarenak ez du barkatzen eta hemen doakizue komunikazio hau. Komunikazioa, hain zuzen ere. Ea kontzeptu horretxan inguruan moldatzen ditudan, bada, gogoeta xumeok, teorikoak baino areago teoriko-praktikook. Uste dut nire poesigintzan hiru zutabek edo jokamolde nagusik izan dutela eragina, eragin sarritan kontra-esankorra. Honela azalduko nituzke hiru zutabeok:

1.-Poetikotasunaren kontzepzio, nolabait esan, "ortodoxo" bati jarraiki natzaio, alde batetik. Hots, Bülher eta Jakobsonen komunikazioaren eskema famatu haren ildotik, nire formazio linguistiko-literarioak "funtzio poetikoa" ederrestera eta are sakralizatzerare bertan izan nauela esango nuke. Teoria honek literaturtasuna (=poetikotasuna) hizkuntzaren erabilera arruntarekiko "aldean" -écart delakoan-, hizkera arruntetikiko distantziamenduan, datzala defenditzen du. Mezu poetikoak ez luke, beraz, ia bat ere zerikusirik ez funtzio erreferentzialarekin, ez adierazkorrarekin, ez fatikoarekin, ezta sinbolikoarekin ere. Bere baitan bildu eta bere burua ez besterik elikatuko lukeen mezua litzateke, ikuspegi honetatik, poema bakoitza. Seguru asko, planteiatu berri dudana Jakobsonen teoriaren

lardaskapen utilitario eta murriztaile bat besterik ez da izan, baina horixe da orain gogoratzen dudana eta horixe da seguru asko, 81-82 urte haietan, literatur kritikako gai hauek gaur baino askoz ere freskoago nituenean, *Neurtitz neurgabeetan* ekindako bideari ekitera bultzatu ninduten faktoretarik bat. Funtzio poetikoaren nagusigoaren arabera moldaturiko poemak dexente direla uste dut nire produkzioan, eta bestelako funtzioak ere ageri diren poemetan ere ez dut uste inoiz edo ia inoiz desagertzen denik funtzio poetikorako arreta hori. Aukera, eta lan-kera, honen adierazgarri lirateke nire poesigintzaren zenbait ezaugarri, zenbait konstante: lexiko depuratua, egitura sintaktiko trinkoak, aliterazioak, erritmo zainduak (dela molde estrofikotan, dela egitura libreagotan)... Juan Mari Lekuonak seriozki aztertua du nire lanaren alderdi hau. Balantzea? Norberak juzka beza. Badakit irakurle asko eta askori nire poesiaren "veta" edo geruza hau kulteranista edo iruditzen zaiola, ulergaitza, anpuloso, eta gogaikarria azken finean. Ni neu ez naiz damutzen ildo honetatik egindako lanaz, funtsean hor dagoen ikuspegiari zuzena bait deritzot: poesia hizkuntzaren arragoa da, hizkuntzaren berriztapenaren labea, kontzesiorik eta kontenplaziorik gabe egin beharreko birsortze-lan etengabea. Badakit planteamendu honek mila hari-mutur uzten dituela zintzilik, eta zenbaitetan baita katebegi galantak ere. Aporia etsigarri bateraino ere irits gaitezke.

Enuntziatu egingo dut nola edo hala: izan ere, erregistro eta funtzio komunikatibo gehienak sozialki eta indibidualki koloka eta nabarmenki murrizturik dituen hizkuntza bat izaki gurea, nola egin "poesia puroa"? Nola berezi hizkuntzaren funtzio poetikoa gainerako funtzio-etatik, berauei ere eusten nahiko lan dugularik? Hizkuntza bera normalizatu gabe egonik, nola da posible hizkera poetikoa garatzea, baldin berau, definizioz, "antinormala" bada beti ere? Teorikoki, ezin konponduzko arazoa dirudi. Baina, praktikan, bistan da, egin egiten dugu poesia. Poesia eraniztuna, noski, multiformea alegia, "heterodoxoa". Baita nik ere.

2.- Eta ate honetatik sartuko nintzateke nire poesian ageri den beste konstante edo tasun nabarmen bat arakatzeraz. Funtzio poetikoa ez ezik, funtzio adierazkorra ere bai. Eta funtzio erreferentziala. Eta fatikoa. Baina, batez ere, adierazkorra. Ez dut uste, elkarriketa pertsonal batean esan nion zerbaitetan oinarrituz, Jon Kortazarrek atera zuen konklusioa erabat tajuzkoa denik –alegia, badirudiela zenbaitetan "nekatu" egiten naizela poesia egiteaz eta nire seme-alabentzako "nanak" kantatzen hasten naizela–; hori boutade bat izan daiteke, baina ez dut uste ondo isaladatzen duenik nire aukeraren zergatia.

Dena den, zergatietan murgildu baino lehen, azalpen deskriptibo bat egin dezadan, hasteko. Adierazkortasunaren dimentsio honen barruan, bi tematika edo bi joera

nagusi agertu izan ditudala uste dut. Batetik, poesia existentzialista edo deituko nukeena; existentzialista, ez zentzu filosofiko hertsian, baina bai humanismo klasikoaren kontsigna nagusi haren arabera ("gnothi seautón", "ezagutu heure burua") ulerturik. Eta bestetik, gure belaunaldian aldeaz edo moldez beti ere presente egon den engagement edo konpromisuaren lerrotik, poesia politikoa.

Lehendabiziko multzoari dagokionez, gaur egun oso jarrera kritikoa daukat. Poesia egitearen bitartez barne-gatazkak nolabait baretu egin daitezkeelako ilusioa, horixe izaten bait da gehienetan: ilusio hutsa. Inoiz, publikoki ere, defendatu izan dudana "poesia = katarsis" ekuazioa, zalantzarria, edo are faltsua, iruditzen zait gaur egun. Jadanik ez dut sinesten hitzaren ustezko dohai taumaturgikoetan edo sendagarrietan. Beharbada, literaturgintza bidez egindako introspekzioari esker zeure burua hobekixeago ezagutzera irits zaitezke, baina horrek ez du inola ere esan nahi zeure burua aldatzen duzunik ezertan ere. Gauza diferenteak dira. Poema bat gutxi gorabehera borobildu ondoren sentitzen den atsegin-atseden hori edozein lan kreatibo egin ondorengo sentazio normal eta bidezkoa da, baina ez, nik uste, zure bizitza alda lezakeen aurkikunde miregarri batek eragindako "orgasmo mistikoa". Horrelakoen bila behin eta berriro setati abiatzea, muturreko galantak hartzeko bidea izan ohi da eskuarki.

Bigarren multzoari dagokionez, berriz, zer esan? Oso gauza sinple baina guztiz inportantea, lehen-lehenik. Sentimendu kolektiboen alorrean sartzen gara hor, eta, nolabait esan, kolektibitate baten bozeramaile-papera bete baldin badut inoiz, nola edo hala, trakeskiago edo trebekiago, ongi-eroriak bitez horrelako poemak. Sekulan ez dut ahaztuko espetxean dauden zenbait laguni nire poema batzuk eskaini omen dioten laguntza, arnasa. Horretarako bederen balio izan badute, bale. Bost axola ezein antologiatara pasatzen ez badira ere. Badira, horixe badirela!, literatura baino gauza inportanteagoak, edo urgenteagoak behinik-behin. Badakit, ondotxo jakin ere, nire poesiaren dimentsio edo azpi-dimentsio honek guztiz deskalfikaturik uzten nauela beste hainbat poeta, irakurle eta kritikoren begitan. Ze'ingo juagu, ba. Normala da. Mezu poetikoa da dekodifikatzen zailena. Beraz, horrelako mezu-multzo baten erdian, dekodifikatzen aski errazak diren mezu-ale batzuk azaltzen zaizkizunean, normala da horiei heltzea: hor adierazten diren sentimenduekin identifikatzen bazara, bale, eta identifikatzen ez bazara, kale. Ez dago beste misteriorik. Eta, nola denoi ere askoz ere erosoago zaigun –"operatiboago" esaten da gaur egun etiketismoekin funtzionatzea, sinekdoke bidez ("parte por el todo", alegia) jokatzeko dugu eta kito. Zentzu honetan, eta pare bat adibide aipatuz, Sarrionandia poeta

bikaina izango da orohar, salbu gartzeletan dauden bere lagunei poemak eskaintzen dizkienean (orduan, "samurtasuna" galdu duela esango da, eta "panfletarismoan" erori dela), edota Koldo Izagirre, "itsaso ahantzi"etan barrena nabigatzen zebilenean aparta omen zen Koldo Izagirre hura, gogotxartu eta erretxindu egin dela "balizko errotetan" bele zurien aurka mintzatzen hasi delako. Horrelakoxe zerbait ere ez ote zaidan gertatu, susmoa nik. Bitxia da, adibidez, *Mintzoen mintzak* liburutik batzuk eta bestek, nik dakidala, nola ia ez duten beste ezein poemarik aipatzen, Jon Juaristiren kontra egindakoa baino (erdaraz egina dagoelako ote?).

3.- Eta, azkenik, ditzosozko intertestualitatea ere aipatu beharko, noski. Ez dakit abusatu egin ote dudan ala ez, baina nolana ere etsigarri samarra gertatzen da konstatatzea nola ez gauden luxutarako. Hemen denok dakizkigu buruz *Jorge Manriqueren* koplak, esate baterako, baina Arrasateko erreketaren koplak zaharrak collage modura tartekatzea okurritzen bazaizu, akabo: inor, edo ia inor, ez da konturatuko, kakotx artean jartzen badituzu ere, eta pentsatuko du zuk zeuk eginak direla. Edo are larriago, gaur egungo poeten irudiak eta esaldi testualak ere sartzen badituzu, ikuspuntu horiekiko zeure ñabardurak erantsiz eta horren inguruan diskurtso poetikoa "gizenduz", zure keinuak imentzio mutu nola bihurtzen diren nabarituko duzu berehala, inork,

edo ia inork, ez bait du bere gain hartuko zure mezu zifratuak dekodifikatzeko molestiarik. Ez da kexa edo intziri lastimosoa. Errealitatea da. Horregatik batez ere izan da frakaso erabatekoa nire azken liburua, onarpenaren aldetik. Poesia totala egin nahi, eta poesia totala suertatu, hau komeria. Euskal poesiaren mintzo zahar eta berri guztien (edo askoren) gainean egindako hegalaldi sistematiko bezala planifikatu nuen lana, baita neurri batean plana burutu ere, baina bistan da ez dudala komunikaziorik lortu. Inoiz berriro poesiarik egiten badut, aldatu beharko estrategia. Edo beharbada orduan beranduegi izango da, nork daki. Zeren gauza askotan tronpatu bait naiz, baina batean bereziki: uste izatean ezen euskal poesiaren esparruan "etxean bezala" mintza nintekeela, mundu erreferentziala ikuspegi desberdinetatik begiztatu arren bazegoela euskal poeta eta literaturzale guztiok elkartzen gintuen "mintz" sakon bat, sakonena ene ustez, hau da, gure hizkuntza eta kulturarekiko ezagutzapen eta atzekimendu amankomun bat, edo sinplekiago esanda nahi baduzue, euskaltzaletasuna. Eta euskaltzaletasun amankomun horrek babesten gintuela guztiok, ideologia diferentetakoak izan arren, ez elkarren erasoetatik baina bai eraso horiek tribuna arrotzetara –hots, erdal tribunetara– trasladatzen behinik-behin. Etsi-etsian, frenopatikora itzuli beharko dut, bai. Da capo, eta allegro ma non troppo, noski.